

KATARZYNA MAĆKOWSKA (Lublin)

Ze studiów nad historią amerykańskiego konstytucjonalizmu stanowego w XIX wieku

I. Historia Stanów Zjednoczonych to przede wszystkim historia osiedlania się, najpierw Europejczyków na wschodnim wybrzeżu obcego kontynentu, a następnie pochodzących w stronę Oceanu Spokojnego. Wewnętrzne wędrówki w kierunku zachodnim odbywały się dwoma podstawowymi szlakami: oregońskim i kalifornijskim. Pierwszy z nich obejmował obecne stany Missoury, Kansas, Nebraska (przez którą przechodziła tzw. Trasa Oksbowska, jako część szlaku oregońskiego¹), Wyoming, Idaho oraz Oregon. Drugi zaś przebiegał przez Missouri, Kansas, Nebraskę, Kolorado, Wyoming, Idaho, Utah, Nevadę, Oregon i Kalifornię. Część imigrantów – w poszukiwaniu złota – korzystała także z mniej popularnej trasy, tzw. *Overland Mail*, przekraczając granice współczesnego Teksasu, Nowego Meksyku czy Arizony i tędy docierając do Kalifornii².

Pojęcie stanów zachodnich w związku z owym procesem kolonizacji ma charakter elastyczny. W latach 1791-1821 oznaczało ono tereny północno-zachodnie: Vermont, Kentucky, Tennessee, Luizjanę, Indianę, Missisipi, Illinois, Alabamę, Maine oraz Missouri³. Trudno też tak naprawdę wyznaczyć granice Dzikiego Zachodu. W najnowszej wersji historii USA, autorstwa G.B. Tindalla oraz D.E. Shi, odnajdujemy taki oto opis zakresu terytorialnego:

---

¹ Temat ten i w ogóle cała historia Nebraski zostały opisane w monografii J.C. Olsona, R.C. Naugla, *History of Nebraska*. Lincoln 1997.

² W związku z tym, iż szlaki te łączyły w sobie szereg mniejszych, istnieją trudności w precyzyjnym zdefiniowaniu owych szlaków. Przedstawiam zarys według mapy znajdującej się w *Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki*, pod red. A. Bartnickiego, D.T. Critchlowa, t. 3: 1848-1917, pod red. W. Nugenta, H. Parafianowicz, Warszawa 1995, s. 104 oraz opisów na stronie internetowej Biblioteki Uniwersytetu Nebraski www.libtextcenter.unl.edu.

³ Na temat pierwszych konstytucji tych stanów piszę [w:] *Władza ustawodawcza w konstytucjach amerykańskich stanów północno-zachodnich w latach 1791-1821*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2008, t. XVIII, nr 2, s. 118-135 oraz w przyjętym do druku w „RNP” artykule zatytułowanym *Status władzy wykonawczej w przepisach konstytucyjnych stanów zachodnich w latach 1796-1819*.

„Z drugiego rzędu stanów położonych za rzeką Missisipi, to jest z Iowy, Kansas i Nebraski, oraz z zachodniej części Minnesoty, po roku 1850 na Wielkie Równiny zaczęło przesuwac się ostatnie pogranicze farmerskie. A z Kalifornii kolejnymi falami przesuwalo się na wschód, przez góry, pogranicze górnicze. Z Teksasu kowboje prowadzący życie nomadów migrowali na północ, na równiny i przez Góry Skaliste do Wielkiej Kotliny. W tym czasie istniały dwa pogranicza, na których się osiedlano – wschodnie i zachodnie, a nawet trzecie – na południu”⁴.

Dzieje wspomnianego obszaru to – w głównej mierze – historia społeczna uzupełniana wydarzeniami na szczeblu centralnym: konfliktem o niewolnictwo skutkującym wojną secesyjną, wojnami z Indianami, rekonstrukcją⁵ czy głośnymi orzeczeniami federalnego Sądu Najwyższego. Na marginesie rozważań naukowych⁶ pozostaje sfera historii ustroju politycznego na poziomie stanowym. Dlatego też w niniejszym artykule zostaną zaprezentowane normatywne aspekty konstytucjonalizmu na przykładzie pierwszych ustaw zasadniczych Teksasu⁷ (1845 r.), Kalifornii (1849 r.), Kansas (1855 r.) i Kolorado (1876 r.)⁸.

II. Katalog praw i wolności stanowił pierwszą część wszystkich omawianych konstytucji. Obejmował on:

– przede wszystkim bliski federalnej tradycji zapis: „Wszyscy ludzie są z natury wolni i niezależni, i posiadają pewne nienaruszalne prawa, do których należą cieszenie się życiem i bronienie go oraz wolności, nabywanie, posiadanie i chronienie majątku, oraz poszukiwanie i osiągnięcie szczęścia

⁴ G.B. Tindall, D.E. Shi, *Historia Stanów Zjednoczonych*, w przekładzie A. Bartkowiec, H. Jan-kowskiej, J. Ruzzkowskiego, Poznań 2002, s. 727.

⁵ Na ten temat szerzej piszę w pracy *Spoleczne i ekonomiczne uwarunkowania modelu amerykańskiego federalizmu. Lata 1865-1901*, [w:] *Cywilizacja i kultura. Współczesne problemy*, pod red. J. Zimnego, Stalowa Wola–Sandomierz 2007, s. 423-437.

⁶ Wśród opracowań zawierających społeczne i federalne tło prezentowanego tu zagadnienia wskazać należy: G.B. Tindall, D.E. Shi, op. cit., s. 531-829; A. Bartnicki, D.T. Critchlow, op. cit., s. 95-121; M.J. Rozbicki, *Narodziny narodu. Historia Stanów Zjednoczonych do 1861 roku*, Warszawa 1991, s. 301-321; ponadto: Ch.A. Beard, *American Government and Politics*, New York 1932; A. Charles, R. Mary Beard, *Rozwój cywilizacji amerykańskiej*, t. 2 – *Era przemysłowa*, w przekładzie S. Gorczyńskiego, Warszawa 1961; A.F. MacDonald, *American State Government and Administration*, New York 1936; E. Laboulaye, *Historia Stanów Zjednoczonych. Rys dziejów od r. 1788 do 1865*, opracowany przez Maryana Dubieckiego, t. 4, *Dzieje państwa zorganizowanego*, Warszawa 1878; A.C. McLaughlin, *A History of the American Nation*, New York–Chicago 1919; R.B. Nye, J.E. Morpurgo, *A History of the United States*, t. 2, Bristol 1995; D. Malone, B. Rauch, *Empire for Liberty. The Genesis and Growth of the United States of America*, w dwóch tomach, New York 1960; O.P. Chitwood, R.W. Patrick, F.L. Owsley, *American People. A History*, vol. 1 – *to 1877*, Toronto–New York–London 1962; M.A. Jones, *The Limits of Liberty. American History 1607-1980*, Oxford–New York 1983; W. Miller, *A History of the United States*, New York 1958; D.M. Potter, *Division and the stresses of reunion*, Glenview (Illinois) 1973, s. 78-82; P. Smith, *The Nation Comes of Age. A People's History of the Ante-bellum Years*, t. 4, New York 1981, passim.

⁷ Nie uwzględniając wcześniejszej konstytucji uchwalonej pod auspicjami Hiszpanii.

⁸ Wybrane ze względu na dostęp do ich tekstów na autoryzowanych stronach internetowych, odpowiednio: www.tarlton.law.utexas.edu, www.sos.ca.gov, www.kshs.org, www.colorado.gov, z których pochodzą wszystkie zamieszczone w artykule cytaty w tłumaczeniu własnym autorki.

i bezpieczeństwa⁹. Należy jednak zaznaczyć, iż sformułowanie to nie zostało uwzględnione w konstytucji Teksasu:

– zasadę suwerenności ludzi: „Wszelka władza polityczna spoczywa w narodzie. Rząd jest ustanowiony dla ochrony, bezpieczeństwa i dobra ludzi; oni zaś mają prawo go zmieniać i reformować, jeśli wymaga tego dobro publiczne” (konstytucja Kalifornii¹⁰ oraz konstytucja Kansas, w której zapisano ponadto prawo do obalenia rządu¹¹), „Wszelka władza polityczna spoczywa w ludziach, a wszystkie wolne rządy są zbudowane z ich upoważnienia i ustanowione dla ich dobra; oni mają w każdym czasie nienaruszalne prawo do zmienienia, zreformowania lub obalenia formy ich rządu, w taki sposób, jaki uważają za stosowny” (konstytucja Teksasu¹²). „Każda władza polityczna przynależy do i wywodzi się od ludzi; że każdy rząd prawa pochodzący od ludzi, zbudowany jest tylko na ich woli, i jest ustanowiony wyłącznie dla dobra ogółu” (konstytucja Kolorado¹³); warto wspomnieć, iż w tym aspekcie w dwóch konstytucjach nawiązano do idei kontraktualizmu, powszechnie stosowanej w okresie kolonialnym i niepodległościowym, a mianowicie bezpośrednio w konstytucji Teksasu: „Wszyscy wolni ludzie, kiedy zawierają umowę społeczną, posiadają równe prawa [...]”¹⁴ oraz pośrednio w konstytucji Kolorado jako prawo do stanowej suwerenności wewnętrznej: „Ludzie tego stanu posiadają wyłączne i bezwzględne prawo do samorządzenia, jako wolny, suwerenny i niezależny stan; oraz do zmiany i obalenia swojej konstytucji i ustanowienia rządu, kiedykolwiek uważają to za konieczne dla ich bezpieczeństwa i szczęścia, zakładając, że zmiana ta nie będzie sprzeczna z Konstytucją Stanów Zjednoczonych”¹⁵;

⁹ Art. 1 § 1 konstytucji Kansas, art. 1 § 1 konstytucji Kalifornii: „All men are by nature free and independent, and have certain inalienable rights, among which are those of enjoying and defending life and liberty, acquiring, possessing, and protecting property; and pursuing and obtaining safety and happiness”, art. 2 § 3 konstytucji Kolorado: „That all persons have certain natural, essential and inalienable rights, among which may be reckoned the right of enjoying and defending their lives and liberties; that of acquiring, possessing and protecting property; and of seeking and obtaining their safety and happiness”.

¹⁰ Art. 1 § 2: „All political power is inherent in the people. Government is instituted for the protection, security, and benefit of the people; and they have the right to alter or reform the same, whenever the public good may require it”.

¹¹ Art. 1 § 2: „[...] or abolish the same [...]”.

¹² Art. 1 § 1: „All political power is inherent in the people, and all free governments are founded on their authority, and instituted for their benefit; and they have at all times the unalienable right to alter, reform, or abolish their form of government, in such manner as they may think expedient”.

¹³ Art. 2 § 1: „That all political power is vested in and derived from the people; that all government, of right, originates from the people, is founded upon their will only, and is instituted solely for the good of the whole”.

¹⁴ Art. 1 § 2: „All Freeman, when they form a social compact, have equal rights [...]”.

¹⁵ Art. 2 § 2: „That all people of this State have the sole and exclusive right of governing themselves, as a free, sovereign and independent State; and to alter and abolish their constitution and form of government whenever they deem it necessary to their safety and happiness, provided such change be not repugnant to the Constitution of the United States”.

– wolność religijną: w konstytucji Teksasu rozumianą w następujący sposób: „Każdy człowiek posiada naturalne i nieodwołalne prawo do oddawania czci Bogu podług nakazów swojego własnego sumienia; nikt nie będzie zmuszony do uczęszczania, wznoszenia lub wspierania jakiegokolwiek miejsca kultu albo do utrzymywania jakiegokolwiek wyznania wbrew jego zgodzie; żadna ludzka władza nie może, w jakimkolwiek przypadku, kontrolować i wpływać na wolny wybór w kwestiach religii; ani przywileje nie będą nigdy przyznane prawem żadnej grupie religijnej lub sposobowi oddawania czci; lecz będzie obowiązkiem władzy ustawodawczej przyjęcie takich praw, jakie będą konieczne dla ochrony każdego wyznania religijnego w spokojnym korzystaniu z jego własnych sposobów jawnego oddawania czci”¹⁶. Ową pierwotną wersję współcześnie istniejącej separacji skoordynowanej pomiędzy państwem a Kościołem potwierdzał zapis o zakazie ograniczania dostępu do sprawowania urzędów publicznych ze względu na obowiązek przynależenia do danego wyznania¹⁷. W niewielkim stopniu – i to bardziej w ujęciu leksykalnym – różniły się od cytowanego powyżej przepisy w pozostałych konstytucjach (art. 1 § 7 konstytucji Kansas, art. 1 § 4 konstytucji Kalifornii oraz art. 2 § 4 konstytucji Kolorado). Trzeba jednak dodać, iż w dwóch ostatnich przypadkach przewidziano granice wolności religijnej wyznaczone w następujący sposób: „[...] Wolność wyznania, niniejszym zapewniona, nie będzie tak rozumiana, by wybaczać akty rozpusty lub usprawiedliwiać praktyki niezgodne z pokojem lub bezpieczeństwem tego stanu”¹⁸;

– wolność słowa, obejmującą także słowo pisane, oraz publikowanie własnych sądów, wraz z ponoszeniem odpowiedzialności za nadużycia przedmiotowej wolności¹⁹; oprócz konstytucji Kolorado, odpowiednie przepisy włączały wyraźnie do sfery wolności słowa także wolność prasy;

– nietykalność osobistą oraz majątkową rozumianą jako zakaz przeszukiwania osób, majątku nieruchomego, ruchomego czy dokumentów lub ich zabioru bez uzasadnionego i szczegółowo sformułowanego nakazu²⁰, wzmocnionego przysięgą lub oświadczeniem;

¹⁶ Art. 1 § 4: „All men have a natural and indefeasible right to worship God according to the dictates of their own consciences; no man shall be compelled to attend, erect, or support any place of worship, or to maintain any ministry against his consent; no human authority ought, in any case whatever, to control or interfere with the rights of conscience in matters of religion; and no preference shall ever be given by law to any religious societies or mode of worship; but it shall be the duty of the legislature to pass such laws as may be necessary to protect every religious denomination in the peaceable enjoyment of their own mode of public worship”.

¹⁷ Art. 1 § 3: „No religious test shall ever be required as qualification to any office or public trust in this State”.

¹⁸ [but the liberty of conscience, hereby secured, shall not be so construed as to excuse acts of licentiousness, or justify practices inconsistent with the peace or safety of this State”.

¹⁹ Art. 1 § 5 konstytucji Teksasu, art. 1 § 9 konstytucji Kalifornii, art. 1 § 11 konstytucji Kansas, art. 2 § 10 konstytucji Kolorado: „Every citizen may freely speak, write, and publish his sentiments [lub *opinions, wills*] on all subjects, being responsible for the abuse of that right [lub *liberty*].”

²⁰ Art. 1 § 7 konstytucji Teksasu, art. 1 § 19 konstytucji Kalifornii, art. 1 § 14 konstytucji Kansas, art. 2 § 7 konstytucji Kolorado: „The people shall be secure [lub *the right of the people to be*”

– wolność spokojnych zgromadzeń jako środek realizacji dobra wspólnego, instruowania reprezentantów i przedkładania władzy ustawodawczej wniosków (lub remonstracji czy orędy) o naprawienie krzywd²¹;

– charakterystyczne dla Stanów Zjednoczonych i ciągle budzące wiele wątpliwości prawo do posiadania broni, tak zdefiniowane: „Każdy obywatel ma prawo trzymania i noszenia broni dla prawnej ochrony siebie i Stanu” (art. 1 § 13 konstytucji Teksasu²²), „Ludzie mają prawo noszenia broni dla swej ochrony i swego bezpieczeństwa, ale stałe wojsko w czasach pokoju jest niebezpieczne dla wolności i nie będzie utrzymywane [...]” (art. 1 § 4 konstytucji Kansas²³), „Że prawa jakiegokolwiek osoby do trzymania i noszenia broni dla ochrony swego domu, swej osoby oraz majątku, lub jako pomoc dla władzy państwowej, jeśli do takowej prawnie zawezwano, nie będzie podawane w wątpliwość; lecz nic, co tutaj zawarte, nie będzie rozumiane jako usprawiedliwienie praktyki noszenia ukrytej broni” (art. 2 § 13 konstytucji Kolorado²⁴; uprawnienia tego nie uwzględniono w konstytucji Kalifornii;

– zakaz pozbawiania wolności za długi, ujęty bezwarunkowo w konstytucji Teksasu: „Żadnej osoby nigdy nie uwięzi się za dług”²⁵, w konstytucjach Kalifornii i Kolorado obowiązujący tylko w sprawach cywilnych i do czasu zakończenia przewodu sądowego²⁶, a w konstytucji Kolorado sformułowany tak: „Że żadnej osoby nie uwięzi się za dług, chyba że po odmowie przekazania swego majątku dla korzyści wierzycieli, w taki sposób, jaki zostanie przepisany prawem albo w sprawach o delikt albo w tych, w których występuje poważne domniemanie oszustwa”²⁷;

– wszystkie omawiane konstytucje uwzględniały wiele – i chaotycznie sformułowanych w porównaniu do współczesnych regulacji – przepisów do-

---

sure] in their persons, houses, papers, and possessions, from all unreasonable seizures or searches; and no warrant to search any place, or to seize any person or thing shall issue, without describing them as near as may be [...].

²¹ Art. 1 § 19 konstytucji Teksasu: „The citizens shall have the right, in a peaceable manner, to assemble together for their common good; and to apply to those invested with the power of government for redress of grievances, or other purposes, by petition, address, or remonstrance”, art. 1 § 10 konstytucji Kalifornii, art. 1 § 3 konstytucji Kansas oraz art. 2 § 24 konstytucji Kolorado z zaznaczeniem niewielkich różnic.

²² „Every citizen shall have the right to keep and bear arms in the lawful defence of himself and of the State”.

²³ „The people have the right to bear arms for their defence and security, but standing armies in time of peace are dangerous to liberty, and shall not be kept up [...]”.

²⁴ „That the right of no person to keep and bear arms in defence of his home, person and property, or in aid of the civil power when thereto legally summoned, shall be called in question; but nothing herein contained shall be construed to justify the practice of carrying concealed weapons”.

²⁵ Art. 1 § 12: „no person shall ever be imprisoned for debt”.

²⁶ W obu wypadkach art. 1 § 15: „No person shall be imprisoned for debt in any civil action, on mesne or final process, unless in case of fraud”.

²⁷ Art. 2 § 12: „That no person shall be imprisoned for debt, unless upon refusal to deliver up his estate for the benefit of his creditors, in such manner as shall be prescribed by law, or in cases of tort or where there is strong presumption of fraud”.

tyczących procesu i kar, które w sumie wpisują się w zasadę *due process of law*: udział bezstronnej ławy przysięgłych, szybki i jawny proces, prawo do obrońcy, prawo podejrzanego do odmowy zeznań czy też zakaz retroakcji oraz nakładania nieadekwatnych do przestępstwa sankcji karnych.

Szczególnego podkreślenia wymaga to, iż Kalifornia oraz Kansas jako stany, które uchwałyły swoje konstytucje przed zakończeniem Wojny Secesyjnej zakazywały niewolnictwa (w konstytucji Teksasu regulacji aprobowanego niewolnictwa poświęcono odrębny rozdział), podobnie jak Kolorado, które swoją ustawę nadrzędną wypracowało już w okresie obowiązywania XIV Poprawki.

III. Zasadę trójpodziału wpisano we wszystkich prezentowanych konstytucjach w odrębne artykuły. Zdefiniowano ją jako podział władzy na trzy oddzielne gałęzie: ustawodawczą, wykonawczą oraz sędziowską (przy czym w swych dalszych i szczegółowych postanowieniach konstytucja Kolorado w pierwszej kolejności regulowała status egzekutywy, a konstytucja Teksasu status władzy sędziowskiej przed władzą wykonawczą²⁸) oraz jako zasadę ich równoważenia, oznaczającą – w swym aspekcie negatywnym – to, iż „żadna osoba wykonująca kompetencje przyznane jednej z gałęzi nie będzie wykonywać funkcji należących do innej, z wyjątkiem spraw w dalszej części wyraźnie wskazanych i zaaprobowanych”²⁹.

IV. 1. We wszystkich omawianych konstytucjach podstawowymi czynnikami warunkującymi status wyborcy były cenzusy wieku, płci oraz domicyliu. Zdecydowanego podkreślenia wymaga to, iż oprócz konstytucji Teksasu, przesłanki czynnego prawa wyborczego zostały ujęte w wyodrębnionych artykułach. Stanowi to pewną nowość na tle pierwszych konstytucji stanów założycielskich oraz tych, powstałych później na tzw. „ziemiach północno-zachodnich”, w których przedmiotowe determinanty – w aspekcie strukturalnym – zawierano oddzielnie dla władzy ustawodawczej oraz wykonawczej. Ma to znaczenie wyłącznie techniczne, gdyż w większości przypadków przesłanki owe były merytorycznie tożsame – biorąc pod uwagę konstytucje stanowe uchwalone w latach 1796-1821. W porównaniu zaś do tzw. wczesnych konstytucji stanowych, dostrzegamy, iż niecały wiek później standardem rządzącym powołaniem gubernatora stają się wybory powszechne (w okresie niepodległościowym elekcji zwierzchnika egzekutywy dokonywały zgromadzenia ustawodawcze). Co więcej, czynne prawo wyborcze przestało być li-

²⁸ W samych konstytucjach nie ma wyjaśnienia genezy przyjęcia owej struktury. Autorce niniejszej publikacji nie udało się również odnaleźć uzasadnienia czy opisu ewentualnych praktycznych konsekwencji zasygnalizowanego ujęcia w literaturze.

²⁹ Art. 3 konstytucji Kalifornii, art. 3 konstytucji Kolorado: „[...] and no person charged with the exercise of powers property belonging to one of these departments, shall exercise any functions appertaining to either of the others, except in cases hereinafter expressly directed and permitted” oraz – w innym ujęciu – art. 2 konstytucji Teksasu oraz art. 3 konstytucji Kansas.

mitowane cenzusem majątkowym, co w sposób bezpośredni wyrażała konstytucja Kansas: „Płacenie podatków nie będzie warunkiem korzystania z prawa wyborczego”³⁰.

W konstytucji Teksasu zawarto następujący katalog przesłanek warunkujących prawo do głosowania:

- stan (pochodzenie): cenzus ów sformułowano w ujęciu pozytywnym, przyznając prawa wyborcze osobom wolnym, oraz w ujęciu negatywnym, wprost wyłączając niepłacących podatków Indian, Afrykanów i ich potomków;

- płeć: prawo głosowania posiadali tylko mężczyźni;

- wiek: ukończony 21. rok życia;

- obywatelstwo: należało być obywatelem Stanów Zjednoczonych lub obywatelem Republiki Teksasu w czasie przyjmowania pierwszej konstytucji przez Kongres federalny³¹;

- zamieszkanie: musiały zostać spełnione łącznie 2 warunki: pobyt w okresie roku poprzedzającego wybory na obszarze stanu oraz przez ostatnich 6 miesięcy w okręgu lokalnym, w którym oddawało się głos;

- służba wojskowa w charakterze żołnierza, żeglarza oraz marynarza (w konsekwencji dołączenia do Unii dotyczyło to wojsk federalnych) całkowicie wyłączała możliwość korzystania z czynnego prawa wyborczego³².

Dodatkowo, w następnym paragrafie cytowanego artykułu, w związku z faktem napływającej fali migracji, czynne prawa wyborcze przyznano wolnym mężczyznom powyżej 21. roku życia (również i w tym zakresie z wyłączeniem nieopodatkowanych Indian oraz Afrykanów i ich zstępnych), którzy „mieszkają w Teksasie przez 6 miesięcy bezpośrednio poprzedzających przyjęcie niniejszej konstytucji przez Kongres Stanów Zjednoczonych [...]”³³.

W interesującej nas materii konstytucja Kalifornii zawierała następujący zapis:

„Każdy biały obywatel Stanów Zjednoczonych płci męskiej oraz każdy biały obywatel Meksyku płci męskiej, który wybrał obywatelstwo amerykańskie na podstawie traktatu o pokoju wymienionego i ratyfikowanego w Queretaro w dniu 30 maja

³⁰ Art. 1 § 19: „The payment of a tax shall not be a qualification for exercising the right of suffrage”.

³¹ Niekonieczność uwzględnienia rozwiązań przejściowych wynikała z faktu, iż pierwsza konstytucja niejako sankcjonowała fakt wcześniejszego politycznego zorganizowania terytorium Teksasu (analogicznie, zresztą, jak i pozostałych stanów zachodnich).

³² Art. 3 § 1: „Every free male person who shall have attained the age of twenty-one years, and who shall be a citizen of the United States, or who is, at the time of the adoption of this constitution by the Congress of the United States, a citizen of the republic of Texas, and shall have resided in this State one year next preceding an election, and the last six months with the district, county, city or town in which he offers to vote (Indians not taxed, Africans and descendants of African, excepted), shall be deemed a qualified elector [...] And provided further, that no soldier, seaman, or marine, in the army or navy of the United States, shall be entitled to vote at any election created by this constitution”.

³³ Art. 3 § 2: „[...] who shall have resided six months in Texas immediately preceding the acceptance of this constitution by the Congress of the United States [...]”.

1848 r., w wieku 21 lat, którzy są mieszkańcami stanu przez 6 miesięcy poprzedzających wybory, a hrabstwa lub okręgu, w którym oddają głos od 30 dni, będą uprawnieni do głosowania we wszystkich wyborach, do których teraz lub w przyszłości upoważnia prawo; zakładając, iż nic, co w tym miejscu zawarte, nie będzie rozumiane w taki sposób, który przeskodzi legislaturze, przy $\frac{2}{3}$ zgodnych głosów, w przyznaniu prawa do głosowania Indianom lub potomkom Indian, w szczególnych przypadkach, w których taka część ciała ustawodawczego uzna to za sprawiedliwe i właściwe³⁴.

Znajdujemy tu ponadto specyficzny na tle pozostałych konstytucji przepis: „Żaden idiota ani osoba obłąkana ani osoba skazana za haniebne przestępstwo nie będzie uprawniona do korzystania z przywilejów wyborcy³⁵”.

Jeszcze inaczej odpowiedni przepis sformułowano w konstytucji Kansas:

„Każda biała osoba płci męskiej i każdy cywilizowany Indianin płci męskiej, który przyjął zwyczaj białego człowieka, w wieku 21 lat i więcej, którzy będą w chwili oddawania głosu obywatelami Stanów Zjednoczonych; którzy mieszkają i którzy posiadali swoje mieszkanie, miejsce pobytu, dom albo miejsce stałej siedziby³⁶ w Stanie Kansas przez 6 miesięcy poprzedzających wybory, podczas których oddadzą swój głos; które w tym czasie i przez 30 dni bezpośrednio poprzedzające tenże czas faktycznie posiadają mieszkanie, miejsce pobytu, dom albo miejsce siedziby w hrabstwie, w którym oddają głos; i które mieszkają w jednostce lokalnej lub okręgu wyborczym przez co najmniej 10 dni bezpośrednio poprzedzających wybory, będą uznane za uprawnionych wyborców we wszystkich wyborach wynikających z niniejszej Konstytucji [...]”³⁷.

Czynnego prawa wyborczego wyraźnie pozbawiono w owej ustawie nadrzędnej żołnierzy, żeglarzy i marynarzy w regularnej armii Stanów Zjednoczonych. Warto także zaakcentować, iż pozbawienie praw wyborczych, w tym zakaz sprawowania urzędów, mogło stanowić sankcję za popełnienie „hanieb-

³⁴ Art. 2 § 1: „Every white male citizen of the United States, and every white male citizen of Mexico, who shall have elected to become a citizen of the United States, under the treaty of peace exchanged and ratified at Queretaro, on the 30th day of May, 1848 of the age of twenty-one years, who shall have been a resident of the State six months next preceding the election, and the county or district in which he claims his vote thirty days, shall be entitled to vote at all elections which are now or hereafter may authorized by law; provided, nothing herein contained, shall be construed to prevent the Legislature, by a two-thirds concurrent vote, from admitting to the right of suffrage, Indians or the descendants of Indians, in such special cases as such proportion of the legislative body may deem just and proper”.

³⁵ Art. 2 § 5: „No idiot or insane person, or person convicted of any infamous crime, shall be entitled to the privilege of an elector”.

³⁶ Trudno wyjaśnić, dlaczego w tej konstytucji przyjęto tak specyficzne i niespotykane zróżnicowanie.

³⁷ Art. 2 § 2: „Every white male person, and every civilised male Indian who has adopted the habits of the white man, of the age of twenty-one years and upward, who shall be at the time of offering to vote a citizen of the United States; who shall have resided, and has his habitation, domicile, home, and place of permanent abode in the State of Kansas for six months next preceding such time, shall have had his actual habitation, domicile, home, and place of abode in the county in which he offers to vote; and who shall have resided in the precinct or election district for at least ten days immediately preceding the election, shall be deemed a qualified elector at all elections under this Constitution [...]”.

nego przestępstwa”. Należy uznać, iż kara ta miała charakter akcesoryjny i – inaczej niż w Kalifornii – pozasądowy, gdyż organem decydującym o jej nałożeniu było zgromadzenie prawodawcze³⁸.

Co ciekawe, zarówno czynnego, jak i biernego prawa wyborczego w Kalifornii oraz Kansas pozbawiono na mocy konstytucji osoby, które

„odtąd [od uchwalenia konstytucji – przyp. aut.] walczyły w pojedynku, wyzwały na niego lub przyjęły pojedynek, lub które były sekundantami którejś ze stron, lub które w jakikolwiek sposób pomagały albo asystowały przy pojedynku, lub które świadomie doręczyły wyzwanie lub zgodę na pojedynek, niezależnie od tego, czy wydarzył się on lub miał być popełniony w granicach czy poza granicami tego stanu”³⁹.

W Kalifornii właściwy przepis dotyczył zaś przypadków planowania lub odbycia pojedynków z użyciem broni śmiertelnej⁴⁰, co z uwagi na znaczenie pojedynków miało pewnie takie same skutki praktyczne, choć normatywnie należy przyjąć, iż w Kansas zakazano wszelkich pojedynków, a w Kolorado tylko tych, które ze względu na stosowaną broń mogły zakończyć się śmiercią którejś ze stron.

W konstytucji Kolorado zaś przewidziano pewne – zwiększające zakres podmiotowy czynnego prawa wyborczego – wyjątki od ogólnych wymogów, identycznych zresztą jak w wyżej wymienionych aktach, a mianowicie:

– nie trzeba było posiadać statusu obywatela amerykańskiego, jeśli w terminie nie krótszym niż 4 miesiące przed oddaniem głosu, zainteresowany wyjawiał zgodnie z prawem zamiar jego nabycia⁴¹;

– kobiety spełniające cenzus domicylu mogły brać udział i kandydować w wyborach do okręgów szkolnych; co więcej, uregulowano także, iż:

„Zgromadzenie Ogólne powinno podczas najbliższej sesji i może podczas każdej następnej sesji, uchwalić prawa rozciągające prawa wyborcze na kobiety w uprawnionym wieku oraz w inny sposób umocowane na podstawie przepisów niniejszego Artykułu [...]”⁴².

³⁸ Art. 2 § 4: „The Legislature shall have power to exclude from every office of honor, trust or profit, within the state, and from the right of suffrage, all persons convicted of any infamous crime”.

³⁹ Art. 2 § 5 konstytucji Kansas: „[...] who shall hereafter fight a duel, send or accept a challenge to fight a duel, or who shall be a second to either party, or who shall in any manner aid or assist in such a duel, or who shall be knowingly the bearer of such challenge or acceptance, whether the same occur or be committed in or out of the State”.

⁴⁰ Art. 11 § 2: „[...] with deadly weapons [...]”.

⁴¹ Art. 7 § 1: „[...] or, not being a citizen of the United States, he shall have declared his intention, according to law, to become such citizen, not less than four months before he offers to vote”.

⁴² Tamże, § 2: „The General Assembly shall, at the first session thereof, and may at any subsequent session, enact laws to extend the right of suffrage to women of lawful age, and otherwise qualified according to the provisions of this Article [...]”.

Ustawy takie musiały wszakże zostać przedstawione pod głosowanie powszechne i nabywały moc obowiązującą, jeśli uchwalono je większością oddanych głosów⁴³.

Z drugiej jednakże strony unormowano tu podstawę prawną do ograniczenia prawa wyborczego ze względu na wykształcenie. Konstytucja Kolorado przewidywała bowiem możliwość wprowadzenia cenzusu wykształcenia, ale nowa regulacja mogła obowiązywać dopiero od roku 1890⁴⁴. Co więcej:

„Żadna osoba pozbawiona wolności w publicznym więzieniu nie będzie uprawniona do głosowania; lecz, jeśli taka osoba była uprawnionym wyborcą przed tym pozbawieniem wolności, a która została z niego zwolniona na podstawie prawa łaski lub wskutek wykonania całej kary, zostanie, bez żadnych dodatkowych czynności, wyposażona we wszelkie prawa wynikające z obywatelstwa, z wyjątkiem odmiennych postanowień niniejszej Konstytucji”⁴⁵.

2. W prezentowanych konstytucjach przyjęto model bikameralnego ciała ustawodawczego, złożonego z izby wyższej – Senatu (*Senate*) oraz niższej – Izby Reprezentantów (*House of Representatives*), w Kalifornii zwanej Zgromadzeniem (*Assembly*).

W konstytucji Teksasu w skład izby niższej wchodziłi powoływani w wyborach powszechnych przedstawiciele, których termin sprawowania funkcji wynosił 2 lata, licząc od dnia elekcji⁴⁶. Zdolność kandydowania przysługiwała osobom, które były obywatelami Stanów Zjednoczonych lub w chwili przyjmowania pierwszej konstytucji stanowej – obywatelami republiki Teksasu, i które mieszkaly na obszarze stanu przez 2 lata bezpośrednio poprzedzające wybory, w tym rok w okręgu wyborczym, z którego startowano, oraz ukończyły 21. rok życia najpóźniej w chwili wyboru do Izby Reprezentantów⁴⁷.

Oczywiście obowiązywał – choć nie został wyrażony *expressis verbis* – cenzus płci. Można o nim wnioskować choćby według wykładni gramatycznej (*person – he*, patrz: przypis wyżej).

⁴³ Tamże. „[...] No such enactment shall be of effect until submitted to the vote of the qualified electors at a general election, nor unless the same be approved by a majority of those voting thereon”.

⁴⁴ Art. 7 § 3: „The General Assembly may prescribe, by law, an educational qualification for electors, but no such law shall take effect prior to the year of our Lord one thousand eight hundred and ninety, and no qualified elector shall be thereby disqualified”.

⁴⁵ Tamże, art. 7 § 10: „No person while confined in any public prison shall be entitled to vote; but every such person who was a qualified elector prior to such imprisonment, and who is released therefrom by virtue of pardon, or by virtue of having served out his full term of imprisonment, shall, without further action, be invested with all the rights of citizenship, except as otherwise provided in this Constitution”.

⁴⁶ Art. 3 § 5: „The members of the House of Representatives shall be chosen by the qualified electors, and their term of office shall be two years from the day of the general election [...]”.

⁴⁷ Art. 3 § 6: „No person shall be a representative unless he be a citizen of the United States, or at time of the adoption of this constitution a citizen of the republic of Texas, and shall have been an inhabitant of this State two years next preceding his election, and the last year thereof citizen of the county, city, or town for which he shall be chosen, and shall have attained the age of twenty one years at the time of his election”.

W odniesieniu do senatorów zwiększono cenzus domicylu w granicach stanu do 3 lat, a cenzus wieku do 30 lat⁴⁸. Członków izby wyższej wybierano na okres 4 lat, ale według zasady rotacyjności, która przewidywała podział na dwie klasy, w drodze losowania, w celu ustalenia, która grupa kończy urzędowanie po 2 latach⁴⁹.

W nawiązaniu do pojedynków, trzeba dodać, iż w konstytucji Teksasu (pojedynek z użyciem broni śmiertelnej) oraz Kolorado, udział w nim i jakkolwiek inna pomoc pozbawiały zdolności do kandydowania⁵⁰.

Według ustawy najwyższej Kalifornii w skład zgromadzenia wchodziły wybierani co roku w swoich okręgach reprezentanci, a same wybory odbywały się „we wtorek zaraz po pierwszym poniedziałku w listopadzie [w który rozpoczęła się kadencja – przyp. aut.], chyba że Legislatura zarządzi inaczej”⁵¹. Wybory do Senatu odbywały się w tym samym czasie, tyle że senatorów wybierano na dwa lata w liczbie nie mniejszej niż $\frac{1}{3}$ i nie większej niż $\frac{1}{2}$ składu izby niższej. Również senatorów dzielono na klasy, a jedna z nich, wskazana poprzez losowanie, ustępowała po roku⁵². Członkiem ciała ustawodawczego mogła zostać osoba posiadająca czynne prawo wyborcze w okręgu wyborczym, który będzie reprezentować⁵³ oraz będąca obywatelem i mieszkańcem Kalifornii przez co najmniej rok, a danego okręgu wyborczego – 6 miesięcy bezpośrednio poprzedzających wybory⁵⁴.

W konstytucji Kansas z kolei przyjęto takie same zasady obowiązujące zarówno senatorów i reprezentantów. Zatem wybory odbywały się co roku w pierwszy poniedziałek sierpnia, przy czym termin sprawowania funkcji również wynosił rok i rozpoczynał się najbliższego po wyborach pierwszego dnia stycznia⁵⁵, zwyczajne sesje legislatury zaś rozpoczynały się w pierwszy

⁴⁸ Art. 3 § 11: „[...] and shall have been an inhabitant of this State three years next preceding the election; [...] and have attained the age of thirty years”.

⁴⁹ Art. 3 § 8: „The senators shall be chosen by the qualified electors for the term of four years; and shall be divided by lot into two classes, as nearly equal as can be. The seats of senators of the first class shall be vacated at the expiration of the first two years; and of the second class, at the expiration of four years; so that one half thereof shall be chosen biennially thereafter”.

⁵⁰ Odpowiednio, art. 7 § 5 oraz art. 12 § 12, oryginalna treść zbliżona do wyżej cytowanych przepisów konstytucji Kalifornii i Kansas.

⁵¹ Art. 4 § 3: „The members of the Assembly shall be chosen annually, by the qualified electors of their respective districts, on the Tuesday next after the first Monday in November, unless otherwise ordered by the Legislature, and their term of office shall be one year”.

⁵² Art. 4 § 6: „The number of Senators shall not be less than one-third, nor more than one-half, of that of the Members of the Assembly; and at the first session of the Legislature after this Constitution takes effect, the Senators shall be divided by lot as equally as may be, into two classes; the seats of the Senators of the first class shall be vacated at the expiration of the first year, so that one-half shall be chosen annually”.

⁵³ Art. 4 § 4: „Senators and Members of Assembly shall be duly qualified electors in the respective counties and districts which they represent”.

⁵⁴ Art. 4 § 5: „[...] who has not been a citizen and inhabitant of the State one year, and of the county or district for which he shall be chosen six months next before election”.

⁵⁵ Art. 4 § 2: „The Senators and Representatives shall be chosen annually by the qualified electors of the respective counties or districts for which they are chosen, on the first Monday of

wtorek stycznia⁵⁶. Kandydować natomiast mógł każdy, kto posiadał czynne prawo wyborcze⁵⁷.

W Kolorado prawo kandydowania do obu izb obwarowano:

- cenzusem wieku: ukończony 25. rok życia;
- cenzusem domicylu: zamieszkiwanie w okręgu wyborczym, z którego kandydowano przez co najmniej 12 miesięcy bezpośrednio poprzedzających wybory;
- obowiązkiem posiadania obywatelstwa Stanów Zjednoczonych⁵⁸.

Pierwsze wybory do obu izb przewidziano na pierwszy wtorek października w latach 1876 i 1878, a następnie co 2 lata⁵⁹, przy czym reprezentantów wybierano na 2 lata, a senatorów na 4⁶⁰. W tym bowiem przypadku wprowadzono zasadę rotacyjności:

„Senatorowie podczas pierwszej sesji zostaną podzieleni na dwie klasy. Ci wybrani w okręgach opisanych liczbami parzystymi ustanowią pierwszą klasę; ci wybrani w okręgach opisanych liczbami nieparzystymi ustanowią drugą klasę, z tym wyjątkiem, iż senatorowie wybrani w każdym z okręgów posiadających więcej niż jednego senatora zostaną równo podzieleni między obie klasy. Senatorowie jednej klasy będą sprawować swój urząd przez dwa lata; ci z kolejnej klasy będą sprawować swój urząd przez cztery lata – zdecydować się przez losowanie pomiędzy obiema klasami, tak że połowa senatorów, tak ściśle jak to jest możliwe, będzie mogła być odtąd zawsze wybierana co dwa lata”⁶¹.

Same sesje zwyczajne rozpoczynały się w południe w pierwszą środę stycznia, termin zaś sprawowania funkcji przez członków zgromadzenia prawodawczego liczono od pierwszej środy listopada po zakończeniu wyborów⁶².

August, for one year, and their term of office shall commence on the first day of January next thereafter”.

⁵⁶ Art. 4 § 25: „All regular sessions of the General Assembly [...] shall commence on the first Tuesday of January, annually”.

⁵⁷ Art. 4 § 4: „No person shall be eligible to the office of Senator or Representative, who shall not possess the qualification of an elector”.

⁵⁸ Art. 5 § 4: „No person shall be a Representative or Senator who shall not have attained the age of twenty-five years, who shall not be a citizen of the United States, who shall not for at least twelve months next preceding his election have resided within the Territory included in the limits of the county or district in which he shall be chosen [...]”.

⁵⁹ Art. 5 § 2: „An election for members of the General Assembly shall be held on the first Tuesday in October, in the years of our Lord 1876 and 1878, and in each alternate year thereafter [...]”.

⁶⁰ Art. 5 § 3: „Senators shall be elected for the term of four years [...], and Representatives for the term of two years”.

⁶¹ Art. 5 § 5: „The Senators, at their first session, shall be divided into two classes. Those elected in districts designated by even numbers shall constitute one class; those elected in districts designated by odd numbers shall constitute the other class, except that Senators elected in each of the districts having more than one Senator shall be equally divided between the two classes. The Senators of one class shall hold for two years; those of the other class shall hold for four years – to be decided by lot between the two classes, so that one-half of the Senators, as near as practicable, may be biennially chosen forever thereafter”.

⁶² Art. 5 § 7: „[...] and at 12 o'clock, noon, on the first Wednesday in January of each alternate year forever after [...]. The term of service of the members thereof shall begin on the first Wednesday of November next after their election, until otherwise provided by law”.

Liczba członków w opisywanych zgromadzeniach prawodawczych zależała od liczby uprawnionych wyborców. Konstytucje przewidywały obowiązek przeprowadzania spisów ludności (w Teksasie co 8 lat, w Kalifornii i Kolorado co 10 lat, w Kansas co 2 lata przez najbliższych 10 lat). Wprowadzono jednakże w tym względzie pewne minima i maksima. Według konstytucji Teksasu liczba reprezentantów nie mogła być mniejsza od 45 i większa od 90⁶³, a senatorów od 19 do 33⁶⁴; w konstytucji Kalifornii było to, odpowiednio, między 24 a 66, jeśli liczba mieszkańców stanu nie przekroczy 100 tys., w przeciwnym razie między 30 a 80⁶⁵, liczbę senatorów ustalano – jak już wspomniano wyżej – proporcjonalnie do liczby reprezentantów; w konstytucji Kansas unormowano liczebność obu izb pierwszej kadencji – 20 senatorów i 60 reprezentantów, konstytuując jednocześnie upoważnienie przyjęcia odpowiedniego prawa w przyszłości⁶⁶; wedle konstytucji Kolorado w pierwszej kadencji zasiadało 26 senatorów i 49 reprezentantów, a liczba ta nie mogła się zmienić do 1890 r., później zaś liczba wszystkich członków legislatury nie mogła przekroczyć 100⁶⁷.

Konkludując, zdolność do kandydowania – podobnie jak czynne prawo wyborcze – przestała być ograniczana cenzusem majątkowym. Utrzymano konstytucyjne tradycje kolonialne i niepodległościowe, o ile bowiem w przypadku izby niższej jej kadencja była tożsama z terminem, na który wybierano reprezentantów, o tyle w senatach obowiązywała już zasada rotacyjności. Regulowano ponadto w sposób szczegółowy kwestie *incompatibilitas*. Przykładowo zakazano łączenia funkcji członka legislatury ze stanowiskiem sędziego, sekretarza stanu, szeryfa, poborcy podatkowego, duchownego czy urzędem na szczeblu federalnym. Istniały w owej sferze istotne różnice pomiędzy poszczególnymi ustawami. Tak oto w Kalifornii członkom zgromadzenia nie wolno było sprawować urzędów lokalnych ani funkcji wojskowych, inaczej ujęto to zaś w konstytucji Kansas. Materię *incompatibilitas* regulowano zarówno w rozdziałach poświęconych poszczególnym gałęziom władzy, jak i przepisach wspólnych dotyczących praw wyborczych. Bezspornie należy uznać, iż w odniesieniu do tejsze problematyki nie ustanowiono jednolitej reguły.

⁶³ Art. 3 § 29: „[...] and the whole number of representatives [...] shall not be less than forty-five, nor more than ninety”.

⁶⁴ Art. 3 § 31: „The whole number of senators [...] shall never be less than nineteen nor more than thirty-three”.

⁶⁵ Art. 4 § 29: „[...] The number of members of Assembly shall not be less than twenty four, nor more than thirty six, until the number of inhabitants within this State, shall amount to one hundred thousand; and after that period, at such ratio that the whole number of members of Assembly shall never be less than thirty, nor more than eighty”.

⁶⁶ Art. 4 § 3: „There shall be elected at the first election, twenty Senators and sixty Representatives, and the number afterward shall be regulated by law”.

⁶⁷ Art. 5 § 46: „The Senate shall consist of twenty-six, and the House of Representatives forty-nine members, which number shall not be increased until the year of our Lord one thousand eight hundred and ninety [...] provided, that the aggregate number of Senators and Representatives shall never exceed one hundred”.

Zaakcentowania wymaga fakt przyznania w omawianych konstytucjach immunitetu obejmującego zarówno wyborców, jak i członków ciał ustawodawczych. W pierwszym przypadku przywilej ów chronił wyborców przed aresztowaniem podczas wyborów, w drodze na nie lub powrotnej. Nie obejmował on wszakże osób, które popełniły przestępstwo zdrady, naruszenia pokoju lub innej zbrodni⁶⁸. W ustawie zasadniczej Teksasu wprowadzono jednakże możliwość pozbawienia wolności na czas nie dłuższy niż 48 godzin osobę niebędącą członkiem ciała ustawodawczego, która swoim obraźliwym albo agresywnym zachowaniem zakłócała porządek obrad lub wstrzymywała pracę izby⁶⁹. W drugim przypadku wprowadzono następujące rozwiązania – w konstytucji Teksasu:

„Senatorowie i reprezentanci w każdym przypadku, z wyjątkiem zdrady, zbrodni lub naruszenia pokoju, będą chronieni przed aresztowaniem w czasie sesji władzy ustawodawczej; oraz w drodze do i z powrotem, przyznając jeden dzień na każde 20 mil, gdzie taki członek może zamieszkiwać poza miejscem, w którym ciało ustawodawcze się zbiera”⁷⁰;

w konstytucji Kalifornii:

„Członkowie Legislatywy w każdym przypadku z wyjątkiem zdrady, zbrodni lub naruszenia pokoju będą chronieni przed aresztowaniem i nie będą pozywani w żadnym procesie cywilnym podczas trwania sesji legislatywy ani 15 dni bezpośrednio przed jej rozpoczęciem i po zakończeniu każdej sesji”⁷¹;

w konstytucji Kansas:

„Senatorowie i reprezentanci w każdym przypadku z wyjątkiem zdrady, zbrodni lub naruszenia pokoju będą chronieni przed aresztowaniem podczas trwania sesji Zgromadzenia Ogólnego i w drodze na nie oraz z powrotem; a za słowa wypowiedziane podczas debaty nie będą indagowani w żadnym innym miejscu”⁷²;

---

⁶⁸ Art. 3 § 3 konstytucji Teksasu, art. 2 § 2 konstytucji Kalifornii, art. 2 § 13 konstytucji Kansas, art. 6 § 5 konstytucji Kolorado: „Electors [lub voters] in all cases shall be privileged from arrest during their attendance at elections, and in going to and returning from same [therefrom]; except in cases of treason, felony, or breach of the peace”.

⁶⁹ Art. 3 § 17: „Each house may punish, by imprisonment during the session, any person, not a member, for disrespectful or disorderly conduct in its presence, or for obstructing any of its proceeding, provided such imprisonment shall not, at any one time, exceed forty-eight hours”.

⁷⁰ Art. 3 § 16: „Senators and representatives shall in all cases, except in treason, felony, or breach of the peace, be privileged from arrest during the session of the legislature; and, in going to and returning from the same, allowing one day for every twenty miles such member may reside from the place at which the legislature is convened”.

⁷¹ Art. 4 § 12: „Members of the Legislature shall, in all cases except treason, felony, and breach of the peace, be privileged from arrest, and they shall not be subject to any civil process during the session of the Legislature, nor for fifteen days next before the commencement and after the termination of each session”.

⁷² Art. 4 § 10: „Senators and Representatives shall, in all cases except treason, felony or breach of the peace, be privileged from arrest during the session of the General Assembly, and in going to and returning from the same; and for words spoken in debate they shall not be questioned in any other place”.

w konstytucji Kolorado:

„Członkowie Zgromadzenia Ogólnego w każdym przypadku z wyjątkiem zdrady, zbrodni, złamania przysięgi związanej z objęciem urzędu, oraz naruszenia gwarancji pokoju, będą chronieni przed aresztowaniem podczas ich obecności na sesjach odpowiedniej Izby oraz w drodze do niej i powrotnej; a za mowy i debaty wygłoszone w którejs z Izb nie będą indagowani w żadnym innym miejscu”⁷³.

Konstytucja Kolorado jako jedyna z prezentowanych definiowała pojęcie zbrodni jako „przestępstwo karane śmiercią lub pozbawieniem wolności w zakładzie karnym, i nic innego”⁷⁴.

Wiele różnic znajdujemy również w sferze popełnienia przestępstwa łapówkarstwa jako czynnika pozbawiającego praw wyborczych. Zdolności kandydowania pozbawiano: według konstytucji Teksasu – osoby skazane za przyjęcie lub oferowanie korzyści majątkowej w celu zdobycia funkcji publicznej⁷⁵, według konstytucji Kalifornii – osoby skazane za sprzeniewierzenie lub defraudację⁷⁶ funduszy publicznych⁷⁷, według konstytucji Kansas – osoby skazane za przyjęcie lub oferowanie korzyści majątkowej w celu zdobycia funkcji lub które bezprawnie wykorzystwały swoje wpływy wynikające z władzy, niepokojów społecznych albo innych nieodpowiednich praktyk⁷⁸, według konstytucji Kolorado – osoby skazane za sprzeniewierzenie publicznych pieniędzy, przekupstwo, krzywoprzysięstwo, żądanie korzyści majątkowej lub nakłanianie do fałszywych zeznań⁷⁹. Dwa pierwsze z omawianych aktów prawnych zawierały ponadto następujące upoważnienie:

⁷³ Art. 5 § 16: „The members of the General Assembly shall, in all cases except treason, felony, violation of their oath of office, and breach or [powinno być *of*] surety of the peace, be privileged from arrest during their attendance at the sessions of their respective Houses, and in going to and returning from the same; and for any speech and debate in either House they shall not be questioned in any other place”.

⁷⁴ Art. 18 § 4: „The term of felony [...] shall be construed to mean any criminal offense punishable by death or imprisonment in the penitentiary, and none other”.

⁷⁵ Art. 7 § 3: „Every person shall be disqualified from holding any office or trust or profit in this State, who shall have been convicted of having given or offered a bribe to procure his election or appointment”.

⁷⁶ W tłumaczeniu na potoczny język polski oba słowa traktowane są jako synonimy. W celu dokładnego wyjaśnienia owego zróżnicowania należy odwołać się do orzecznictwa. Ponieważ wykracza to poza przedmiot niniejszego artykułu, słuszne wydaje się zastosowanie analogii do współczesnego języka prawnego, w którym sprzeniewierzenie jest pojęciem węższym oznaczającym przywłaszczenie powierzonego, zaś defraudacja pojęciem szerszym, które może oznaczać np. narażenie na szkodę materialną.

⁷⁷ Art. 4 § 22: „No person who shall be convicted of the embezzlement, or defalcation of the public funds of this State, shall ever be eligible to any office of honor, trust, or profit under this State”.

⁷⁸ Art. 2 § 10: „Every person shall be disqualified from holding any office of honor or profit in this State, who shall have been convicted of having given or offered any bribe to procure his election, or who shall have made use of any undue influence from power, tumult, or other improper practices”.

⁷⁹ Art. 12 § 4: „No person hereafter convicted of embezzlement of public moneys, bribery, perjury, solicitation of bribery, or subornation of perjury, shall be eligible to the General Assembly, or capable of holding any office of trust or profit in this State”.

„Ustanowi się prawa, które pozbawią urzędu, możliwości bycia przysięgłym oraz praw wyborczych tych, którzy od tej chwili zostaną skazani za przekupstwo, krzywoprzysięstwo, fałszerstwo i inne ciężkie przestępstwa [...]”⁸⁰.

W ustawie zasadniczej Kansas nie odnajdujemy analogicznego rozwiązania, podobnie jak w konstytucji Kolorado, choć w świetle tego, iż tutaj fakt odbywania kary pozbawienia wolności pozbawiał na ten czas praw wyborczych, można wnioskować, iż w kontekście przedstawionych przestępstw nie istniały żadne k o n s t y t u c y j n e ograniczenia prawa do głosowania po odbyciu kary.

Na marginesie warto dodać, iż materia immunitetu oraz obowiązku niekarnalności za przestępstwo łapówkarstwa jako kryterium posiadania praw wyborczych najlepiej ilustrują istotne różnice pomiędzy poszczególnymi aktami, mimo pozornego, bo tylko powierzchownego podobieństwa będącego przyczyną pozostawienia historii amerykańskiego konstytucjonalizmu stanowego poza obszarem zainteresowań badawczych.

3. Część uprawnień i obowiązków legislatyw została określona w rozdziałach poświęconych władzy ustawodawczej, część zaś wynika z pozostałych przepisów, w zależności od tego, którego aspektu zasady równowagi władz dotyczyła. Do grupy uprawnień wewnętrznych należały:

- prawo wyboru przewodniczących izb i innych urzędników administracyjnych oraz samodzielnego ustalenia procedur dotyczących tych wyborów i kwalifikacji urzędników (również ujęte w odrębnych przepisach prawo do usunięcia członka izby większością $\frac{2}{3}$ głosów)⁸¹;
- uchwalanie własnych regulaminów funkcjonowania⁸²;
- obowiązek prowadzenia protokołów obrad i ich publikowania (w Kolorado publikacja następowała według swobodnego uznania izby), w tym zapisywania, kto oddał głos za, a kto przeciw (z wyłączeniem spraw objętych tajemnicą – według konstytucji Kolorado) na żądanie dwóch (Kansas, Kolorado) lub trzech (Teksas, Kalifornia) członków danej izby⁸³;

⁸⁰ Odpowiednio art. 7 § 4 oraz art. 11 § 18: „Laws shall be made to exclude from office, serving on juries and from the right of suffrage, those who shall hereafter be convicted of bribery, perjury, forgery, or other high crimes [...]”

⁸¹ Art. 3 § 12 konstytucji Teksasu, art. 2 § 8 konstytucji Kalifornii, art. 5 § 6 konstytucji Kansas oraz art. 5 § 10 konstytucji Kolorado, w oryginale podaję wspólny dla wszystkich aktów fragment: „[...] Each house shall choose its own officers and judges of the qualifications, elections, and returns of its own members”.

⁸² Art. 3 § 13 konstytucji Teksasu, art. 4 § 10 konstytucji Kalifornii, art. 4 § 6 konstytucji Kansas, art. 5 § 12 konstytucji Kolorado: „Each house shall determine the rules of its own proceedings [...]”.

⁸³ Art. 3 § 14 konstytucji Teksasu, art. 4 § 11 konstytucji Kalifornii, art. 4 § 7 konstytucji Kansas oraz art. 5 § 13 konstytucji Kolorado: „Each house shall keep a journal of its own proceedings, and publish the same [...]”.

Trzeba dodać, iż co do zasady kworum dla przyjęcia powyższych uchwał stanowiła większość obecnych członków danej izby, z wyjątkiem Teksasu, gdzie wymagano większości $\frac{2}{3}$ głosów.

Podstawowym zadaniem legislatyw było uchwalanie prawa stanowego. W związku z procedurą prawodawczą przyjęcie terminologii izby wyższej i niższej wynika jedynie z pewnej tradycji, gdyż we wszystkich prezentowanych konstytucjach obu izbom w równym stopniu przysługiwała inicjatywa ustawodawcza.

Wedle konstytucji Teksasu stanowienie prawa miało odbywać się w następujący sposób:

„Projekty mogą pochodzić od każdej z izb i mogą być poprawiane, zmieniane lub odrzucane przez drugą; lecz żaden projekt nie będzie miał mocy obowiązującej, zanim w trakcie trzech następujących po sobie dni nie zostanie przeczytany w każdej z izb, i zanim nie zostanie przeprowadzona nad nim wolna debata, chyba że w nagłych przypadkach $\frac{4}{5}$ izby, w której znajduje się projekt, uzna za stosowne odrzucenie tej zasady; każdy projekt, który przeszedł przez obie izby, zostanie podpisany przez przewodniczącego oraz przewodniczącego właściwej izby”⁸⁴.

Następnie projekt przekazywano do podpisu gubernatorowi. Wyjątek od powyższej procedury stanowiły projekty nałożenia podatków, co do których inicjatywa przysługiwała wyłącznie Izbie Reprezentantów⁸⁵.

Konstytucja Kalifornii bardzo lakonicznie regulowała, że projekty ustawodawcze mogą pochodzić od każdej z izb, a tej która nie występowała z inicjatywą, przysługiwało prawo do wnoszenia poprawek⁸⁶. Przyjęty projekt następnie przekazywano gubernatorowi.

Według konstytucji stanu Kansas,

„Každy projekt będzie czytany artykułami w ciągu trzech kolejno po sobie występujących dni w każdej izbie, z wyjątkiem przypadków nagłych. $\frac{2}{3}$ izby, w której projekt się znajduje, może, jeśli uzna to za stosowne, zawiesić tę zasadę, ujawniając głosy afirmatywne i negatywne; lecz czytanie projektu artykułami za jego ostatecznym przyjęciem nie może być w żadnym przypadku ominięte; głosowanie nad przyjęciem każdego projektu lub wspólnej uchwały odbywa się przy ujawnieniu głosów afirmatywnych i negatywnych”⁸⁷.

⁸⁴ Art. 3 § 20: „Bills may originate in either house, and be amended, altered, or rejected by the other; but no bill shall have the force of a law until, on three several days, it be read in each house, and free discussion be allowed thereon, unless, in case of great emergency, four-fifths of the house in which the bill shall be pending may deem it expedient to dispense with this rule; and every bill, having passed both houses, shall be signed by the speaker and president of their respective houses”.

⁸⁵ Art. 3 § 21: „All bills raising revenue shall originate in the House of Representatives [...]”.

⁸⁶ Art. 4 § 16: „Any bill may originate in either house of the Legislature, and all bills passed by one house may be amended in the other”.

⁸⁷ Art. 4 § 13: „Every bill shall be read by sections on three several days in each house, unless in case of emergency. Two-thirds of the house where such bill is pending may, if deemed expedient, suspend the rules on a call of the yeas and nays; but the reading of a bill by sections on its final pas-

W konstytucji stanu Kolorado czytamy z kolei:

„Každy projekt będzie czytany w całości, w ciągu trzech dni, w każdej Izbie; wszelkie istotne do niego poprawki zostaną wydrukowane do użytku członków, zanim odbędzie się ostateczne głosowanie nad projektem; a żaden projekt nie stanie się obowiązującym prawem, o ile nie zostanie przyjęty większością głosów wszystkich członków wybranych do każdej z Izb [...]”⁸⁸.

W tejże konstytucji, podobnie jak w Teksasie, inicjatywę ustawodawczą w zakresie nakładania podatków przyznano wyłącznie Izbie Reprezentantów⁸⁹.

W uzupełnieniu trzeba zaznaczyć, iż w rozdziałach poświęconych władzy wykonawczej (oprócz konstytucji Kalifornii, w której przedmiotową kwestię unormowano w części dotyczącej legislatury), w tym uprawnieniu gubernatora do wnoszenia weta zawieszającego, zgromadzenia prawodawcze wyposażono w prawo do jego odrzucenia większością $\frac{2}{3}$ głosów w każdej z izb.

W sferze prawodawczej prezentowane konstytucje, w odrębnych i dość obszernych artykułach przedstawiały tryb zmiany konstytucji. Najogólniej rzecz traktując, inicjatywę ustrojodawczą zarówno w aspekcie rewizji, jak i nowelizacji konstytucji przyznano obu izbom ciał ustawodawczych (potrzeba zgody $\frac{2}{3}$ w obu izbach, w konstytucji Kalifornii zwykłej większości)⁹⁰. We wszystkich przypadkach istniał obowiązek przedłożenia poprawek lub propozycji całkowitej zmiany ustaw zasadniczych do ratyfikacji ich przez ludność, przy czym w Kansas zmiany konstytucji mogły być dokonywane nie częściej niż raz na 5 lat⁹¹.

Do kategorii zaś kompetencji wprost związanych z zasadą równowagi władz i wynikających z całokształtu postanowień konstytucyjnych należy zaliczyć:

- wyrażanie opinii i zgody na nominację sędziów (sądu najwyższego i sądów okręgowych) przez Senat większością $\frac{2}{3}$ głosów (Teksas);
- wnioskowanie o usunięcie sędziego sądu najwyższego lub okręgowego ze stanowiska większością $\frac{2}{3}$ głosów w każdej z izb (Teksas, Kansas);

sage shall in no case be dispensed with; and the vote on the passage of every bill or joint resolution shall be taken by yeas and nays”.

⁸⁸ Art. 5 § 22: „Every bill shall be read at length, on three different days, in each House; all substantial amendments made thereto shall be printed for the use of the members, before the final votes taken on the bill; and no bill shall become a law except by vote of a majority of all the members elected to each House [...]”.

⁸⁹ Art. 5 § 31: „All bills for raising revenue shall originate in the House of Representatives [...]”.

⁹⁰ Art. 7 § 37 konstytucji Teksasu: „The legislature, whenever two-thirds of each house shall deem it necessary, may proposed amendments to this constitution [...]”. art. 10 § 1 konstytucji Kalifornii: „Any amendment, or amendments to this Constitution, may be proposed in the Senate or Assembly [...]”, art. 16 § 1 konstytucji Kansas: „All propositions for amendments to the Constitution shall be made by the General Assembly”, art. 19 § 2 konstytucji Kolorado: „Any amendment or amendments to this Constitution may be proposed in either House of the General Assembly [...]”.

⁹¹ Art. 16 § 4: „[...] and no amendment to the Constitution shall be by the General Assembly made [...] nor more than once in five years thereafter”.

– wyrażanie opinii i zgody na mianowanie prokuratora generalnego (jako urzędnika władzy wykonawczej) przez Senat większością $\frac{2}{3}$ głosów (Teksas) lub jego wybierania (Kalifornia);

– wyrażanie opinii i zgody przez Senat na udzielenie prawa łaski lub złagodzenia kary (Teksas), a nawet samodzielne decydowanie o tym w przypadku przestępstwa zdrady, jeśli gubernator zawiesił wykonanie wyroku (Kalifornia, Kolorado);

– wyrażanie opinii i zgody przez Senat na mianowanie sekretarza stanu (Teksas, Kalifornia);

– wybieranie skarbnika i kontrolera finansów publicznych (Teksas, Kalifornia);

– mianowanie innych urzędników, zgodnie z odrębnymi przepisami prawa (na przykład notariuszy działających na szczeblu lokalnym – Teksas, czy wyrażanie zgody na powołanie komisarza kopalń – Kolorado).

W tym miejscu należy podkreślić, iż wymienione wyżej urzędy w pozostałych konstytucjach obsadzano w drodze wyborów powszechnych.

– inicjowanie procedury *impeachment* przez izby niższe i rozstrzygnięcie o pociągnięciu do odpowiedzialności konstytucyjnej przez senaty;

– rozstrzygnięcia zgodnie z przepisami prawa o zakwestionowanych wyborach na urzędników i sędziów (Kansas);

W charakterze dygresji warto zaakcentować obowiązujący na mocy konstytucji Teksasu i Kansas zakaz udzielania przez zgromadzenie prawodawcze rozwodów⁹². Genezy tego należy szukać w rozwiązaniach kolonialnych, od których pierwsze odstępstwa zawierano we wczesnych konstytucjach stanów założycielskich. Tak oto w ustawie zasadniczej Georgii z 1798 r. odnajdujemy zapis stanowiący, iż:

„Rozwody nie będą udzielane przez władzę ustawodawczą do czasu, aż strony przeprowadziły uczciwy proces przed sądem najwyższym, a orzeczenie zostało wydane w oparciu o podstawy prawne. W takim przypadku większością $\frac{2}{3}$ głosów, każda z izb legislatury może przyjąć odpowiednio uchwały o rozwodzie”⁹³.

Tradycyjnie zresztą regulacja prawa rodzinnego zaliczana jest do jurysdykcji stanowej, a wszelkie współczesne ustawy federalne interweniujące w ową materię rodzą pytania o ich konstytucyjność⁹⁴. Od XIX wieku zaś prze-

⁹² Art. 7 § 18 konstytucji Teksasu, art. 4 § 26 konstytucji Kalifornii: „No divorce shall be granted by the legislature”.

⁹³ Art. 1 § 9: „Divorces shall not be granted by the legislature until the parties shall have had a fair trial before the superior court, and a verdict shall have been obtained authorizing a divorce upon legal principles. And in such cases two-thirds of each branch of the legislature may pass acts of divorce accordingly”.

⁹⁴ Na przykład ustawa z 1996 r. o ochronie instytucji małżeństwa (*Defence of Marriage Act*), definiująca małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny.

wały koncepcje rozstrzygania o konkretnych sprawach rodzinnych przez sądy. Na tym tle zatem jasne wydają się sformułowania konstytucji Kansas:

„Zgromadzenie Ogólne nie posiada władzy uchwalania praw unieważniających kontrakt małżeństwa w każdym przypadku, w którym na podstawie prawa, sądy niniejszego Stanu posiadają władzę orzekania o rozwodzie”⁹⁵

oraz w konstytucji Kolorado:

„Zgromadzenie Ogólne nie będzie stanowił praw lokalnych i specjalnych⁹⁶ w jakimkolwiek wymienionym powyżej przypadku, to jest: o udzielenie rozwodów [...]”⁹⁷.

Na zakończenie odrębnie należy potraktować sprawę wynagrodzenia za funkcje reprezentanta lub posła. Wraz z zanikaniem cenzusów majątkowych pojawiły się konstytucyjne podstawy wynagradzania członków ciał ustawodawczych. Zgodnie z konstytucjami Teksasu oraz Kalifornii,

„Każdy członek legislatury otrzyma ze skarbcza publicznego wynagrodzenie za służbę, które może być prawnie podwyższane lub zmniejszane [...]”⁹⁸.

W konstytucji Teksasu przewidziano też wysokość owego wynagrodzenia podczas pierwszej kadencji. Wynosiło ono 3 dolary za jeden dzień obecności oraz 3 dolary za każde 25 mil odbytej podróży na sesję i z powrotem⁹⁹. Według konstytucji stanu Kansas było to odpowiednio 4 dolary za dzień obecności i 4 dolary za każde 20 mil podróży – najbardziej uczęszczaną drogą¹⁰⁰, a według konstytucji Kolorado również 4 dolary za dzień obecności oraz 15 centów za każdą „niezbędną” milę¹⁰¹.

⁹⁵ Art. 4 § 19: „The General Assembly shall not have power to enact laws annulling the contract of marriage in any case where, by law, the courts of this State may have power to decree a divorce”.

⁹⁶ Dotyczące określonej grupy osób lub przedmiotów spełniających określone warunki, najczęściej są to akty prawa wewnętrznego. Zakaz ich ustanawiania po raz pierwszy wprowadzono w konstytucji Ohio z 1851 r., szerzej na ten temat: A.F. MacDonald, op. cit., s. 715.

⁹⁷ Art. 5 § 25: „The General Assembly shall not pass local or special laws in any of the following enumerated cases, that is to say: for granting divorces [...]”.

⁹⁸ Odpowiednio w art. 3 § 23 oraz w art. 4 § 24: „Each member of the legislature shall receive from the public treasury a compensation for his services, which may be increased or diminished by law [a compensation to be fixed by law, and paid out of the public treasury] [...]”.

⁹⁹ Art. 3 § 34: „The members of the legislature shall, at first session, receive from the treasury of the State, as their compensation, three dollars for each day they shall be in attendance on, and three dollars for every twenty-five miles travelling to and from the place of convening, the legislature”.

¹⁰⁰ Art. 4 § 27: „[...] shall receive for their services the sum of four dollars per day [...], and four dollars for every twenty miles they shall travel [...], by the most usually traveled route”.

¹⁰¹ Art. 5 § 6: „[...] shall receive four dollars for each day's attendance, and fifteen cents for each mile necessarily traveled [...]”.

V.

„Do Kansasu napływać zaczęli licznie osadnicy zarówno z Północy jak i z Południa przywożąc ze sobą stare antagonizmy. W atmosferze skandalu i napięcia odbyły się wybory do miejscowego zgromadzenia w r. 1855: tysiące osób przybyło z sąsiedniego Missouri, aby zwiększyć liczbę głosów proniewolniczych. Odniesione w ten sposób »zwycięstwo« sprawiło, że zwolennicy utworzenia w Kansasie wolnego stanu zvolali w Topeka odrębną konwencję, wybrali gubernatora i uchwalili konstytucję, po czym zwrócili się o przyjęcie do unii”¹⁰².

Owa konstytucja, jak i pozostałe pierwsze ustawy zasadnicze powiększających federację stanów, regulowały określony porządek polityczny, który pozostawał w cieniu wydarzeń na szczeblu centralnym. Porównując zaprezentowane konstytucje do tych uchwalanych w okresie niepodległościowym lub później, pod auspicjami już władzy federalnej i na kanwie *Northwest Ordinance*, dostrzegamy następujące różnice:

- mniejsze akcentowanie idei umowy społecznej;
- inna i bardziej obszerna struktura (wyodrębnienie rozdziałów poświęconych prawom wyborczym);
- zanikanie cenzusów majątkowych;
- uszczuplenie kompetencji władzy ustawodawczej na rzecz wyborów powszechnych.

Rozbieżności pomiędzy omawianymi konstytucjami zostały wyczerpująco przedstawione. Niemniej, da się w tej materii zauważyć, iż konstytucje chronologicznie późniejsze uszczegółowiały kwestie, które na bazie wcześniejszych aktów mogły prowadzić do nadużyć. Stanowi to pewną specyfikę amerykańskiego konstytucjonalizmu – ewoluującego w myśl wszystkich doświadczeń gromadzonych przez podmioty tworzące unię.

Odrębnego potraktowania wymagają natomiast struktura i kompetencje władz wykonawczej oraz sędowniczej, jak również fakt pojawienia się nowych rozdziałów dotyczących zadłużenia publicznego, edukacji czy korporacji.

---

¹⁰² M.J. Rozbicki, op. cit., s. 317.

